

LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

LIBERTAS PERFUNDET OMNIA LUCE

Història dels ensenyaments (1450-2010)

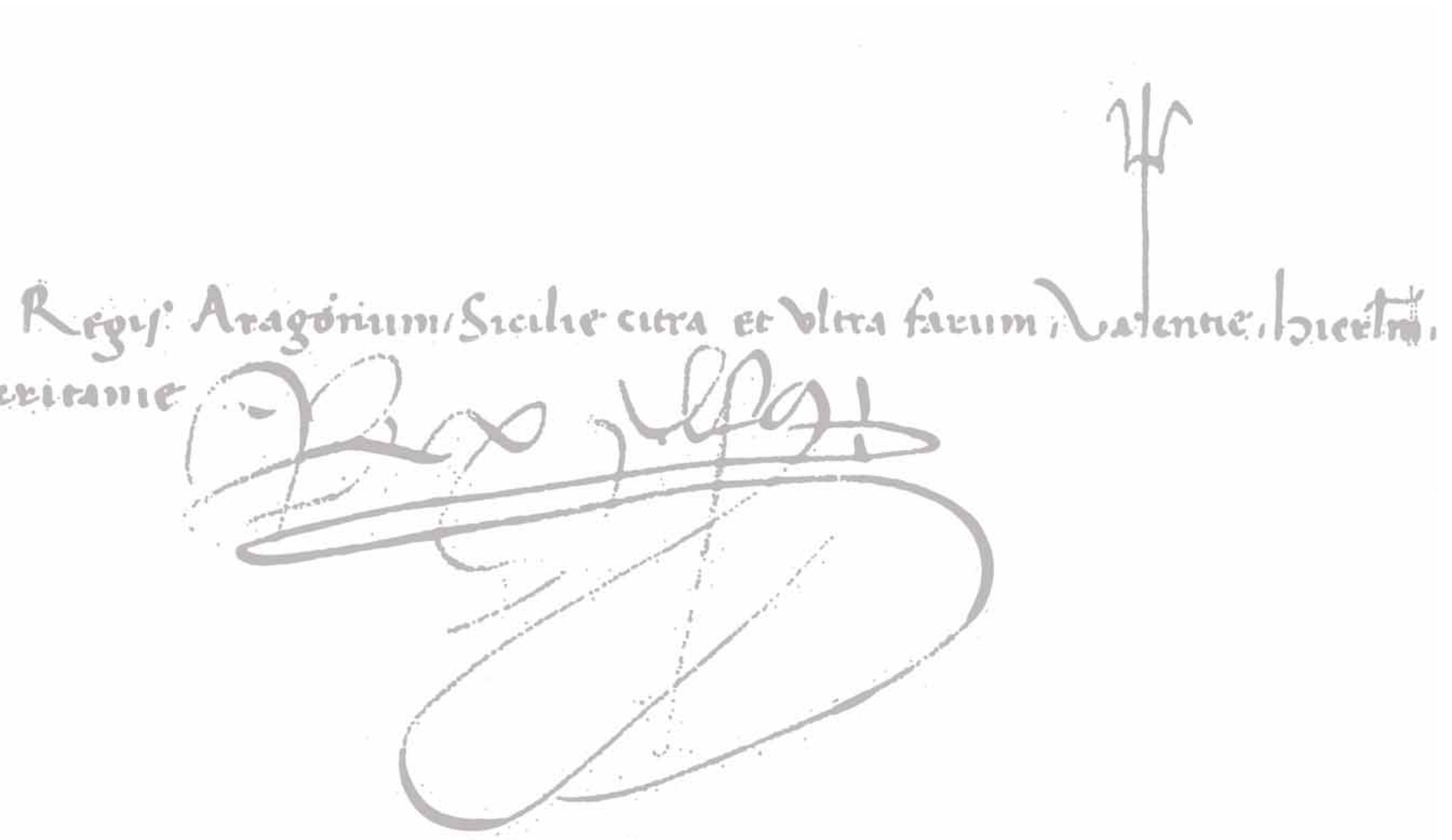
UNIVERSITAT DE BARCELONA

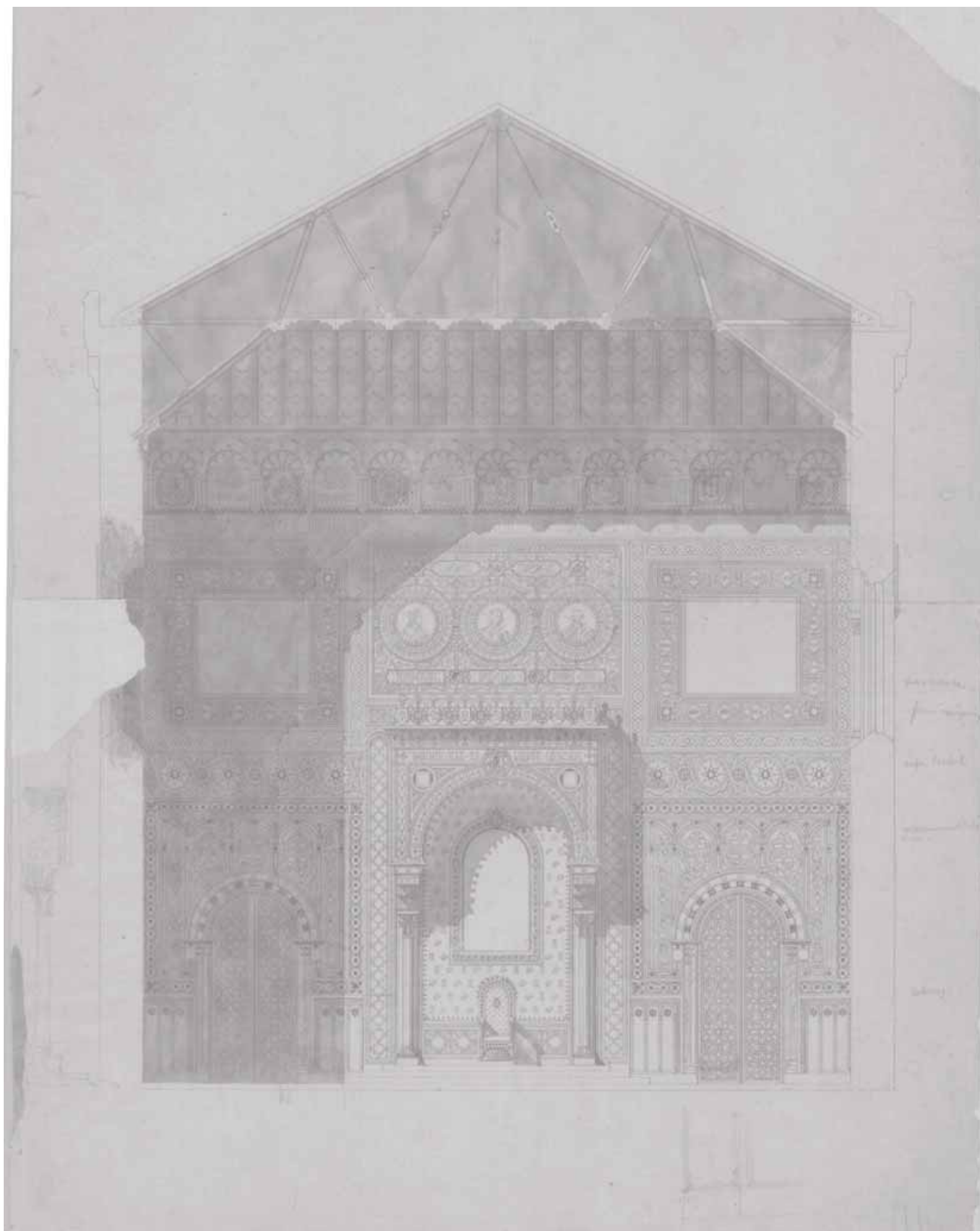

LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

LIBERTAS PERFUNDET OMNIA LUCE

Història dels ensenyaments (1450-2010)

LA UNIVERSITAT DE BARCELONA

LIBERTAS PERFUNDET OMNIA LUCE

Història dels ensenyaments (1450-2010)

COORDINADORS

JOSEP MARIA FULLOLA PERICOT

FRANCISCO GRACIA ALONSO

JORDI CASASSAS I YMBERT

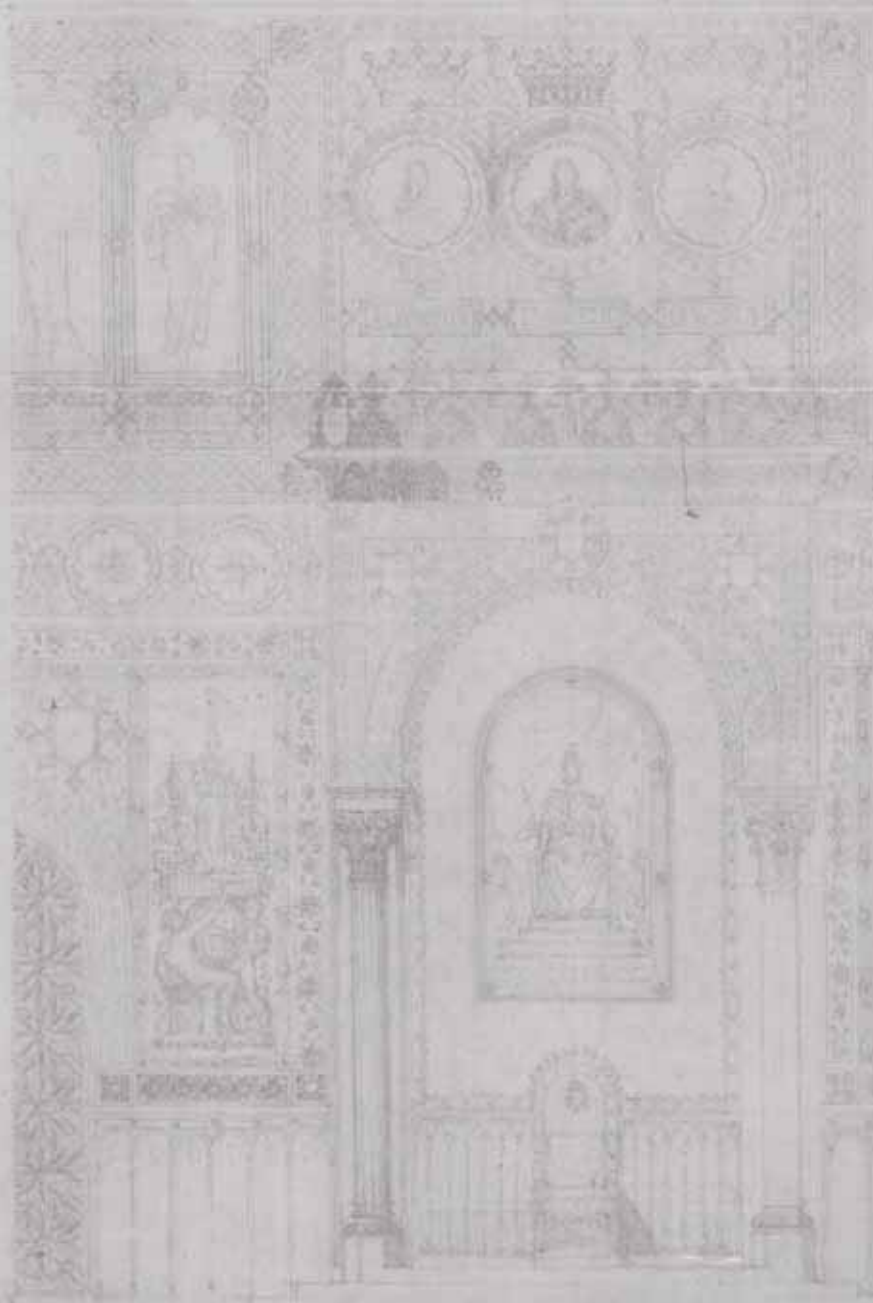

UNIVERSITAT DE BARCELONA

Índex

Pròleg	10
Introducció	14
Història dels ensenyaments (1450-2010)	23
[1] L'Escola d'Arquitectura a la Universitat de Barcelona (alguns aspectes de context)	24
[2] L'ensenyament de les Belles Arts i de la Història de l'Art	34
[3] La Facultat de Biblioteconomia i Documentació. Un recorregut pels seus antecedents des de l'antiga Escola Superior de Bibliotecàries de la Mancomunitat de Catalunya	44
[4] Els inicis dels actuals estudis de Biologia a la Facultat de Biologia	56
[5] La Facultat de Dret	66
[6] Petita història dels ensenyaments d'Economia i Empresa	74
[7] Els ensenyaments de Farmàcia	82
[8] La Facultat de Filologia	90
[9] L'ensenyament de Filosofia	98
[10] L'ensenyament de Física	106
[11] Orígens i història de la Facultat de Formació del Professorat	116

[12]	Els ensenyaments de Geografia	128
[13]	Els ensenyaments de Geologia	136
[14]	Els ensenyaments d’Història	144
[15]	Els ensenyaments d’Infermeria	152
[16]	Síntesi històrica de l’ensenyament de Matemàtiques a la Universitat de Barcelona i a la ciutat de Barcelona	160
[17]	La Facultat de Medicina. Evolució històrica	168
[18]	Els estudis d’Odontologia	176
[19]	La Pedagogia a la Universitat de Barcelona	182
[20]	Els ensenyaments de Psicologia	190
[21]	L’ensenyament de Química	200

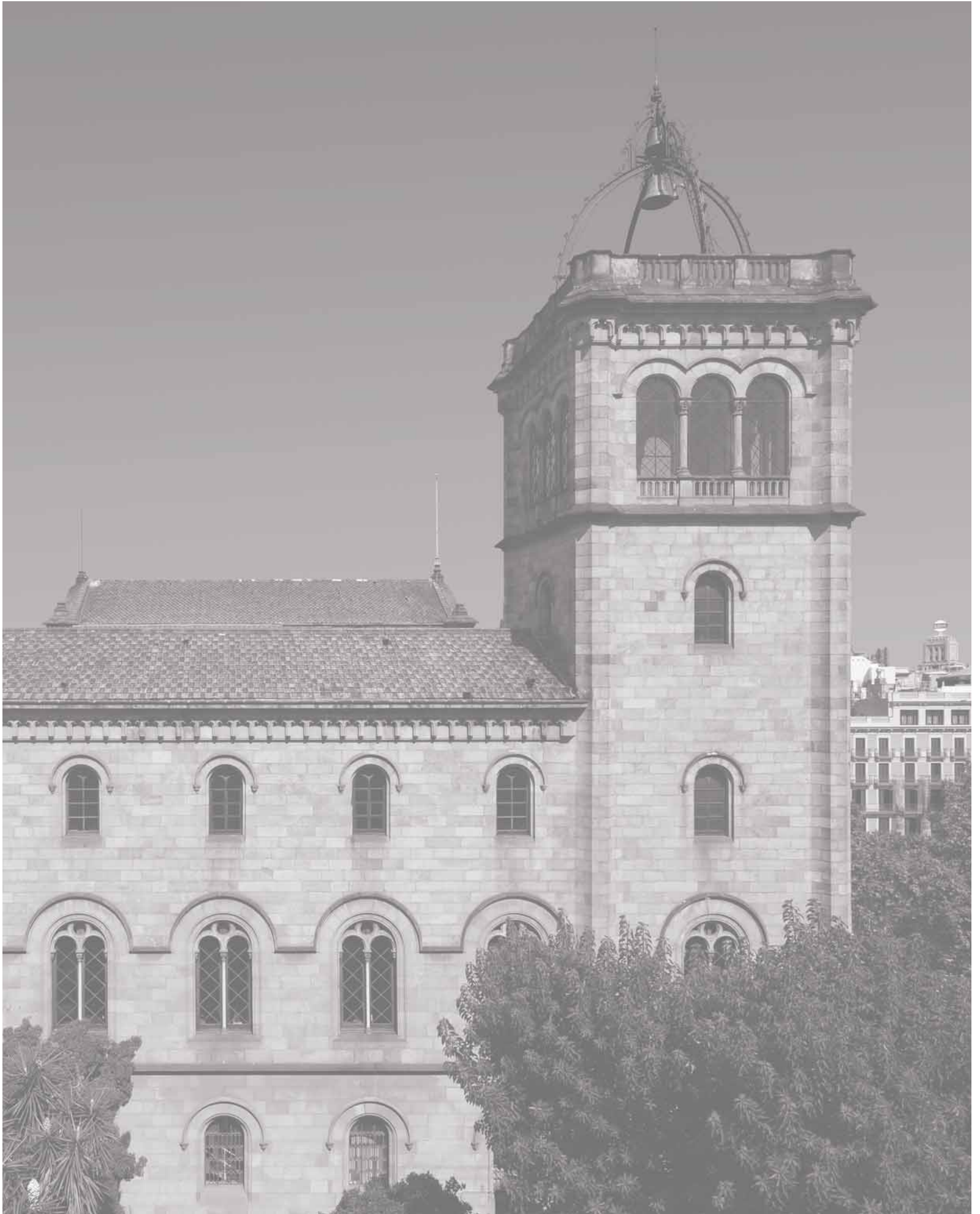
Pròleg

DÍDAC RAMÍREZ I SARRIÓ

La força de les institucions resideix en el coneixement i la valoració del seu passat, en l'esforç decidit i constant en el present i la modernització, la innovació i la projecció cap al futur. La Universitat de Barcelona, al llarg dels seus quasi sis segles d'existència, ha demostrat àmpliament la conjunció d'aquests factors. Fins a la creació de les noves universitats en la dècada de 1960 vam ser el centre formatiu universitari de Catalunya, seu de la major part dels seus intel·lectuals i gresol dels avenços científics i humanístics que han configurat el nostre país i l'han donat a conèixer arreu amb una llista interminable de noms propis. Avui, reforçats per l'esforç continuat, som el centre d'ensenyament superior i de recerca de referència a tot l'estat, encapçalant any rere any les universitats espanyoles en les classificacions internacionals que reflecteixen les avaluacions de l'excel·lència investigadora i de la docència.

Però no en tenim prou. Mai, ni com a institució, ni com la suma de professorat, investigadors/es, personal d'administració i tècnics i alumnat que configurem la nostra Universitat, no en tindrem prou. Aspirem a assolir nivells més elevats de reconeixement per la nostra tasca, a vincular-nos encara més amb el nostre país, a projectar-nos cap a l'estranger atraient un nombre més gran de professionals i estudiants que creguin en la Universitat de Barcelona com a centre de referència; a fer, en darrer terme, universitat, recollint i aplicant l'esperit renaixentista del terme.

Amb aquest segon volum de la història de la Universitat de Barcelona, dedicat als diferents ensenyaments, la nostra institució completa un projecte iniciat el 2007 amb l'objectiu de revisar la nostra pròpia història amb motiu del 75è aniversari de l'obtenció de l'Estatut d'Autonomia com a centre docent el 1933; aquest fou un dels principals fruits de la primera albada republicana que no es pogué consolidar a causa dels esdeveniments que col·lapsaren el país en una sagnant guerra civil. Va ser un període que per a tots va representar el moment de les ocasions perdudes en l'intent de construir un centre docent equiparable als millors del món anglosaxó; però, fins i tot en l'ensulsiada, es va aconseguir transmetre les llavors d'un esperit renovador que va ser recollit per les generacions de postguerra i fructificà tan bon punt es donaren les condicions adients. De tota aquesta trajectòria, diversa en el temps i en l'espai, en tenim un acurat estudi fet per persones implicades en cadascun dels ensenyaments referenciats, amb la coordinació dels professors Fullola, Gracia i Casassas, que ja van fer aquesta tasca en el primer volum.

Aquesta mirada introspectiva no la fem, però, amb esperit de cofoisme, per recordar i gaudir de tot allò que moltes generacions han assolit en els diversos camps de la ciència treballant a la nostra Universitat. Ben al contrari, la fem per ser conscients d'on venim, de quines són les nostres arrels, de quina és la nostra tradició, gens caduca i renovada constantment, de quin ha estat el camí, gens fàcil, que ens ha dut fins al present, superant problemes polítics, econòmics i socials. Ho fem per ser fidels a una trajectòria, per comprendre que hem de fer honor a tots aquells que ens han precedit i, aprofitant les nostres capacitats i extraient tot el que puguem dels recursos disponibles, continuar construint una Universitat potent i avançada, amb l'esperit reconfortat en el passat i el pensament orientat cap al futur.

Història dels ensenyaments (1450-2010)

al llarg de més de vint anys. El seu primer director (fins al 1889) fou Elies Rogent, que també tenia cura de la formació teòrica i històrica en l'assignatura de Teoria i Història de l'Arquitectura. En l'àmbit de la nova escola es van potenciar els estudis sobre la història de l'arquitectura i de l'art, entre els quals van destacar els que s'orientaven cap a l'art medieval català, el gran tema historiogràfic a l'Europa dels darrers anys del segle XIX. Van ser promoguts pel mateix Rogent i prosseguits amb èxit per altres professors com Lluís Domènech i Montaner, director també de l'escola entre els anys 1900 i 1901 i 1905-1919 i, més tard, per un altre destacat deixeble d'aquest darrer, Josep Puig i Cadafalch.

Una nova reforma del juliol del 1892 separava encara més les tasques de l'acadèmia i l'escola, que s'integrava definitivament dins de l'estructura estatal. La part positiva d'aquesta reorganització va ser la recuperació i la dignificació de l'ensenyament de les arts aplicades. Malgrat l'impuls decidit que havien rebut aquests ensenyaments, el descrèdit de les institucions "oficials" en els primers anys del segle XX va condicionar un dels objectius de la política educativa de la

Introduí una temàtica inèdita a Catalunya, la sociologia de l'art, que el portà a la redacció del llibre *Art i Societat* (1964 i reeditat el 2009); prologat per Giulio Carlo Argan, uns quants anys després, fou traduït i editat a Itàlia. No abandonà mai la seva feina com a crític d'art. Escriví en innombrables diaris i revistes i participà en importants fòrums internacionals. El 1978 va obtenir la presidència de l'AICA (Associació Internacional de Crítics d'Art). A més, va treballar professionalment en els camps del disseny i la publicitat, orientació que cal relacionar amb el tema que va desenvolupar en la seva tesi de llicenciatura, *El diseño industrial* (1955).

Els darrers anys va combinar la seva tasca a la Universitat amb l'activitat política com a membre del PSC-PSOE, encapçalant amb Josep Benet i Francesc Candel la candidatura d'Entesa dels Catalans al Senat, l'any 1977.

Alexandre Cirici va destacar per la seva extraordinària curiositat intel·lectual, manifestada com a crític inquiet durant els anys de la postguerra i com a professor que va saber transmetre les seves inquietuds als estudiants.

Mancomunitat de Catalunya el 1914: la creació d'una Escola Superior de Belles Oficis.

La moderna història de l'ensenyament de les Belles Arts s'inicia els anys posteriors a la Guerra Civil. Un decret de juliol del 1940 creava l'Escuela Superior de Bellas Artes de San Jorge per a la formació dels estudiants en les "arts majors", i es creava una escola específica per a les arts i els oficis artístics. Tot aquest procés va estar impulsat per l'escultor Frederic Marès, que va ser director de les dues escoles –i també director de l'Acadèmia– i que va esdevenir la personalitat més significativa en el camp de l'ensenyament artístic en aquells anys. La nova Escuela Superior de Bellas

Artes de San Jorge es va mantenir encara uns quants cursos més al vell edifici de Llotja. L'any 1945 es va establir a l'edifici del Casino Mercantil –també conegut com el Borsí– al carrer d'Avinyó, una obra eclèctica de l'arquitecte Tiberi Sabater. El curs 1967-1968 es va produir el trasllat a la nova zona universitària de Pedralbes, en un nou edifici obra dels arquitectes Eusebi Bona, Pelayo Martínez Paricio i Josep M. Segarra i Solsona, que, quaranta anys més tard, continua sent la seu central de la Facultat amb ampliacions puntuals com la del taller d'escultura i els aularis.

El nou emplaçament va representar un pas important per a l'Escola i en va reforçar el futur horitzó dins els estu-

dis superiors, que es va assolir arran de l'aplicació del decret de 14 d'abril de 1978 que creava la Facultat de Belles Arts. La Facultat es va organitzar en els departaments de Pintura (que inclou el gravat), Dibuix, Escultura i una subunitat d'Histò-

ria de l'Art. Els darrers anys s'ha creat el Departament de Disseny i Imatge per respondre a les demanades professionals de la societat actual, al mateix temps que s'han introduït noves orientacions docents com ara les matèries relaciona-

Joan Hernández i Pijuan
(Barcelona, 1931-2005)

El pintor i gravador Joan Hernández i Pijuan es pot considerar un dels pintors més sensibles de la moderna escola catalana. Aquí, però, voldríem destacar sobretot el seu paper a la Universitat de Barcelona, com a catedràtic i degà de la Facultat de Belles Arts, i els seus esforços per convertir-la en un centre adreçat a formar els artistes plàstics en la dinàmica i la complexitat de la cultura actual.

Cursà els estudis a l'Escola d'Arts i Oficis de Barcelona i després a l'Escola de Belles Arts de Sant Jordi. La seva formació es va completar amb una estada a París, el 1957, al Col·legi d'Espanya de la ciutat universitària, on va treballar les tècniques del gravat i la litografia.

Per aquelles dates ja havia participat en la creació del Grup Sílex, en col·laboració amb els artistes Eduard Alcoy, Josep M. Rovira i Brull i Carles Planell, amb els quals compartia un gust pel primitivisme màgic i simbòlic proper a l'expressionisme abstracte. Als anys setanta va recuperar unes personals visions del "paisatge" que reinterpretava des de perspectives noves i que va aplicar tant en la pintura com en el gravat. Emprà tot tipus de recursos tècnics, l'experimentació en les textures, la serialització dels elements bàsics de la composició, l'aïllament dels temes, etc., en un treball d'una intensitat profunda que el va acompanyar fins a les seves darreres obres. La seva tesi doctoral *Pintura i espai. Una experiència personal*, defensada al mes de febrer del 1988 i dirigida per José Milicua, és una reflexió fascinant de l'artista sobre la seva producció.

Va iniciar la seva tasca com a professor el 1976, contractat per l'Escola Superior de Belles Arts amb l'objectiu de participar en la renovació dels estudis artístics que havien d'adequar-se a les exigències de l'art contemporani. El seu interès per la docència el portà a participar en diversos tallers de pintura o d'art actual en centres d'art com l'Escola Eina, l'Escola d'Estudis Artístics de l'Hospitalet o el Círculo de Bellas Artes de Madrid. El 1989 va ser nomenat catedràtic de Pintura, càrrec que va ocupar fins a la data de la seva jubilació. La seva tasca a la Facultat de Belles Arts, culminada en els anys que va ocupar-ne el deganat (entre el 1992 i el 1997), serà sempre recordada per alumnes i professors per la seva dedicació i humanitat.

El pintor Joan Hernández i Pijuan (1931-2005), professor de la Facultat de Belles Arts, va ser-ne també degà.

des amb la conservació i restauració del patrimoni, la fotografia, el vídeo, les tecnologies de les arts i els processos de creació artística. Així mateix, s'ha reformat l'estructura dels tallers, amb l'objectiu de buscar una resposta a la qüestió de com s'ha d'organitzar l'ensenyament de les arts dins de la diversitat de la cultura contemporània. En aquests moments s'han implantat ja els nous màsters, i el curs 2010-2011 s'han iniciat tres nous graus: Belles Arts, Conservació i Restauració i Disseny.

Els estudis propis d'Història de l'Art –en els seus nivells de grau, màster i doctorat– s'han desenvolupat, com a la resta de l'Estat espanyol, dins de les facultats de lletres. Els seus orígens es troben en l'assignatura de Teoria de la Literatura i de les Arts, creada a conseqüència de l'aplicació del pla d'estudis del 20 de juny de 1900. L'any següent es va implementar a la Universitat de Barcelona, segons hem pogut documentar a l'antic arxiu de la Facultat de Filosofia amb les actes de qualificacions dels estudiants. En tenia cura Antoni Rubió i Lluch, i el mateix enunciat de la matèria ens permet deduir que s'hi potenciaven els continguts teòrics per sobre dels estrictament històrics. El 1902 hi constava com a professor José Jordán de Urries Azara, que va ocupar la càtedra fins a l'any 1919, en què va demanar el trasllat a la Universitat Central de Madrid.

Els requeriments de la societat en la formació d'especialistes coneixedors de la història de l'art autòcton eren aleshores molt superiors als que podia oferir la Universitat –no oblidem la política respecte a la promoció de museus i exposicions que promovia l'Ajuntament de Barcelona i l'interès creixent per la protecció del patrimoni–. La resposta va venir directament de la societat civil amb els Estudis Universitaris Catalans, creats com a resultat d'una proposta sorgida del Congrés Universitari Català del 1903. Al costat de “càtedres” de Dret Civil Català, d'Història de Catalunya, d'Economia Social, Política Aranzelària i Literatura Catalana, el Cercle Ar-

tístic de Sant Lluc va promoure, des de la tardor del 1906, una Història de l'Art i de l'Arquitectura a Catalunya que impartien Josep Puig i Cadafalch, Josep Pijoan i Pere Carbonell.

Finalment, en els anys de la Universitat Autònoma republicana, els estudis d'història de l'art van ser objecte d'una important renovació promoguda pel rector Pere Bosch Gimpera. En el primer cicle es cursava Teoria i Història de l'art a càrrec d'Àngel de Apraiz, titular de l'antiga Teoria de la Literatura i de les Arts, i el mateix professor impartia Història de l'Art Modern en els cursos d'especialitat. L'annuari de la Universitat del curs 1934-1935 ens dona aquesta informació i assenyala així mateix el mètode seguit en aquestes assignatures: “exercicis de descripció, anàlisi i classificació d'obres d'art”. A més, s'hi incloïen certificats especials “sense el valor de títol professional” d'Història de la Música i Història de l'Art, que van convocar grans especialistes com Josep Puig i Cadafalch amb unes lliçons sobre l'escultura romànica anterior al segle XII, Agustí Duran i Sanpere sobre l'escultura gòtica a Catalunya i Francesc Martorell sobre la història de l'art medieval català. Però també s'anunciaven cursos del francès Georges Gaillard i de la investigadora alemanya Gertrud Richert. El musicòleg Higiní Anglés, responsable del Departament de Música de la Biblioteca de Catalunya, va tenir cura de la Història de la Música.

La investigació va rebre un important impuls i s'havia de desenvolupar en seminaris, entesos com a centres d'alta investigació, un dels quals era el d'Història de l'Art. El decret de la Generalitat que en permetia la formació es va publicar en plena Guerra Civil, el mes de desembre del 1937, i no es va poder dur a terme, entre altres coses, per la implicació que el mateix Bosch Gimpera va tenir en la salvació del patrimoni monumental. Hem pogut recollir el testimoni de Frederic-Pau Verrié, antic deixeble seu, que ens ha confirmat la celebració d'algunes sessions al despatx que Duran i

Sanpere ocupava a la Casa de l'Ardiaca, seu de l'Arxiu Històric Municipal.

Acabada la Guerra Civil es va implantar un nou pla d'estudis a la Facultat de Filosofia i Lletres –del qual hem pogut consultar tant els programes de les assignatures com les actes de qualificacions–, que va ser vigent fins entrats els anys setanta. En els anomenats “cursos comuns” es va introduir una assignatura d'Història de l'Art que, a poc a poc, va anar desenvolupant altres matèries més específiques que s'impartien dins de l'especialitat d'Història.

L'embranzida definitiva als estudis d'Història de l'Art va ser conseqüència de la creació del Departament d'Història de l'Art dins de la reforma impulsada pel degà Joan Maluquer de Motes, coneguda popularment com a Pla Maluquer, que es començà a aplicar el curs 1968-1969. Santiago Alcolea, fundador del Departament i el seu primer director, va demanar la col·laboració de valuosos professionals en actiu per donar un tomb a l'ensenyament, i s'hi van incorporar Alexandre Cirici i Francesc Miralles com a professors d'Art Contemporani, Miquel Porter i Moix d'Història del Cinema, Oriol Martorell d'Història de la Música, i Frederic Pau Verrié d'Art Medieval i Teoria de l'Art, assignatura que compartia amb Ricard Salvat, el qual tenia cura també de la Història de l'Art Dramàtic; altres professors com Joan Ainaud de Lasarte, Carme Huera, Daniel Giralt-Miracle, o bé procedents d'altres facultats o departaments, com ara José Milicua, Anna M. Rauret o Pere de Palol, completaven la formació dels estudiants. La primera promoció va acabar els estudis al mes de juny del 1972. Van ser anys plens d'entusiasme en els quals es van formar molts dels professionals que avui ocupen places de responsabilitat a les universitats, museus i organismes públics relacionats amb la protecció i la difusió del patrimoni. L'aplicació del nou pla va coincidir amb el trasllat a les noves dependències al Campus de Pedralbes, a l'edifici conegut com Cúpules, realitzat

el 1976 pels arquitectes M. Carbonell Passola, D.C. Carmona Sanz i J.M. García Valdecasas Salgado. Era una impressionant construcció molt funcional que responia als gustos “brutalistes” dels anys setanta, ara lamentablement molt mutilada.

La titulació d'Història de l'Art va constar els primers anys com a menció de Filosofia i Lletres i, més tard, de Geografia i Història, fins que el 1993 va ser reconeguda com a llicenciatura pròpia (BOE 21-01-1993), mitjançant un decret que regularitzava els ensenyaments d'Història, Geografia i Història de l'Art. Estem parlant de quasi vint anys en els quals l'orientació de l'ensenyament ha canviat de manera radical. L'aplicació de les noves tecnologies, el món globalitzat en què ens movem i la mateixa dinàmica de l'art contemporani han obert noves perspectives a la Història de l'Art, com ara la gestió del patrimoni, el turisme cultural o la política expositiva. Però, sobretot, la nova política universitària ha modificat substancialment l'organització de recerca, ara estructurada en grups de treball i dependent del finançament extern.

El retorn al centre de la ciutat, a l'edifici del carrer de Montalegre –un projecte dels arquitectes Cristian Cirici i As-sociats–, obre noves perspectives als estudis d'Història de l'Art de la Universitat de Barcelona. La nova ubicació, amb tot el que representa de proximitat als museus i als centres de recerca de la ciutat, coincideix amb l'aplicació del nou màster d'Estudis Avançats d'Història de l'Art –amb dues mencions, una de recerca i l'altre professionalitzadora– i del nou grau el curs 2009-2010. La inclusió dins l'espai europeu d'educació superior implica un canvi important a l'hora de plantejar la docència i la recerca, i obre nous reptes al nostre ensenyament que haurem d'assumir amb coratge i optimisme.

Volem expressar el nostre agraïment a la Sra. Vera Núñez Martínez, documentalista del fons antic de l'Arxiu de la Facultat de Filosofia; al Sr. Eduard Torras, de la Facultat de Belles Arts; al Servei de Patrimoni de la Universitat de Barcelona, Elvira Maluquer, Mercè Vidal, Frederic-Pau Verrié i Josep Bracons.

Bibliografia

ALCOLEA, Santiago. *La creació i el desenvolupament del Departament d'Història de l'Art a la Universitat de Barcelona*. Conferència pronunciada en un curset organitzat per l'Obra Social de Caja Madrid, amb motiu de la commemoració del 25è aniversari de l'Associació Catalana de Crítics d'Art. <http://www.acacritics.org/downloads/25anys.pdf> (consultat al maig del 2008).

Anuari 1934-1935. Barcelona: Universitat de Barcelona, 1934.

BLANCH, M. Teresa. *Hernández Pijuan*. Barcelona: Galeria Joan Prats. La Polígrafa, 1979.

BRACONS, Josep. *Apunts sobre els ensenyaments artístics a Catalunya a la segona meitat del segle XX. Creixement i ramificació de l'Escola de llotja*. Discurs d'ingrés a la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. Barcelona: Acadèmia Catalana de Belles Arts Sant Jordi, 2004.

DIVERSOS AUTORS. *Exposició commemorativa del Centenari de l'Escola d'Arquitectura de Barcelona, 1875-76/1975-76*. Barcelona: ETSAB, 1977.

Escola d'Arquitectura de Barcelona. Documentos y Archivo. Barcelona: UPC, 1996.

FONTBONA, Francesc. "Historiografia de l'art català".

A BALCELLS, Albert (ed.). *Història de la historiografia catalana*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2004, pàg. 271-299.

GALÍ, Alexandre. *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya. 1900-1936*. Llibre V. Ensenyament Técnicoartístic. Moviment artístic. Barcelona: Fundació Alexandre Galí, 1982.

GRACIA ALONSO, Francisco. “Bosch i Gimpera, rector de l'Autònoma (1933-1939). (2) La Guerra Civil i la desfeta d'un somni”. *L'Avenç*, 2004, núm. 288.

Joan Hernández Pijuan. *La mesura del temps, el transcurs de la pintura*. Barcelona: Fundació Suñol, 2010.

Llotja. *Escuela Gratuita de Diseño 1775. Escola d'Art 2000*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Escola d'Art Llotja, 2000.

LUSA MONFORTE, Guillermo. “La creación de la Escuela Industrial Barcelonesa (1851)”, *Actes de les segones trobades d'història de la ciència i de la tècnica*. (Peníscola, 5-8 desembre 1992). Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1994, pàg. 151-160.

MAESTRE, Vicente. “Arte e industria. José de Manjarrés i Bofarull: un capítulo de estética industrial en el pensamiento barcelonés del siglo XIX”, *Butlletí del MNAC*, 1994, núm. 2, pàg. 73-92.

MARÈS DEULOVOL, Federico. *Dos siglos de enseñanza artística en el Principado. La Junta de Comercio. Academia Provincial de Bellas Artes*. Barcelona: Real Academia de Bellas Artes de San Jorge, 1964.

MARTÍNEZ FIGUEROLA, Teresa. *Alexandre Cirici Pellicer (1914-1983). Una biografia gràfica*, València-Barcelona: Campgràfic, Escola Bau, 2010.

Memoria del curso 1901-1902. Barcelona: Universidad literaria de Barcelona, 1904.

Quinquenio 1916-1917; 1920-1921. Barcelona: Universidad de Barcelona, 1921.

RIVERO, Núria. “Marès entre l'escultura i el servei públic”, a *Catàleg d'escultura i medalles del Museu Frederic Marès. Fons del Museu Frederic Marès / 4*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 2002.

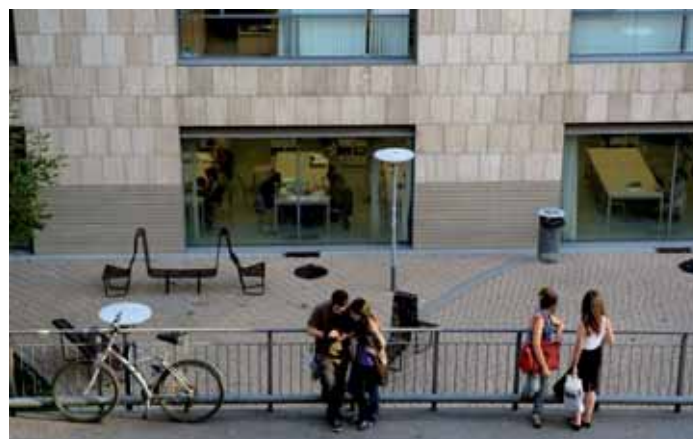
RUIZ ORTEGA, Manuel. *La Escuela Gratuita de Diseño de Barcelona 1775-1808*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1999.

SELLES RIGAT, Narcís. *Alexandre Cirici Pellicer. Una biografia intel·lectual*. Catarroja-Barcelona: Afers, 2007.

SUÀREZ, Alícia; VIDAL, Mercè (coord.). *Homenatge de Catalunya a Alexandre Cirici (1914-1983)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Ajuntament de Barcelona, Universitat de Barcelona, maig-juny de 1984 (catàleg de l'exposició realitzada a la Universitat de Barcelona).

SUBIRANA REBULL, Rosa M. *Pasqual Pere Moles i Corones. València 1741-Barcelona, 1797*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, 1990.

Tornant a un lloc conegut. Hernández Pijuan 1972-2002. Exposició retrospectiva itinerant (Barcelona, Neuchâtel, Malmö i Bolonya). Barcelona: MACBA, 2002.

Els inicis dels actuals estudis de Biologia a la Facultat de Biologia

MERCÈ DURFORT

Els inicis dels actuals estudis de la llicenciatura de Biologia cal cercar-los en l'ensenyament de les Ciències Naturals, més ben dit, en els d'Història Natural, en què es tractaven preferentment temes de Botànica, Mineralogia i Zoologia.

L'any 1764 es va fundar la Conferencia Phisico-Mathematica Esperimental com a societat literària privada. El 17 de desembre de 1765 passà a anomenar-se Real Conferencia de Física, i el 1770 canvià el títol pel de Real Academia de Ciencias Naturales y Artes de Barcelona, amb nou seccions, una de les quals era la d'Història Natural. Va ser l'any 1887 que, arran d'una Reial Ordre, passà a tenir el nom actual: Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona.

El 1815 es creà el Colegio de Farmacia de San Victoriano, on Agustí Yáñez i Girona (1789-1857) va ser catedràtic d'Història Natural. Una Reial Ordre de l'1 de setembre de 1837 aprovà el trasllat de la Universitat de Cervera a Barcelona, a l'anomenada Universitat Literària de Barcelona, que es va consolidar definitivament a finals del 1842. Restaurada la Universitat de Barcelona, Yáñez es va fer càrrec de la càtedra de Botànica de la Facultat de Farmàcia, i a partir del 1843 de la de Ciències Mèdiques, que llavors agrupava els estudis de Medicina, Cirurgia i Farmàcia.

A la Facultat de Filosofia i Lletres es cursava una assignatura que portava per títol Mineralogia i Zoologia i que era impartida per Antonio Sánchez Comendador. Hi havia un pla d'estudis conegut com el de Pedro José Pidal, en el qual els estudis de ciències constaven de sis assignatures que s'havien de cursar durant dos anys. Aquest pla fou substituït el 9 de setembre de 1857 per la Llei Moyano, que creava la Facultat de Ciències, la qual es dividia en tres seccions: la de Naturals, la Fisicomatemàtica i la de Química.

El curs 1858-1859, en la secció de Naturals, s'impartia l'assignatura de Mineralogia, Zoologia i Nocions de Geologia, que continuà a càrrec del professor Antonio Sánchez Comendador. El curs 1867-1868, l'assignatura va passar a denominar-se Zoologia, Botànica i Mineralogia, i la feia Antonio Cipriano Costa. El curs següent la va impartir Josep Planellas i Giralt. L'any 1881, la càtedra tenia el nom de Zoologia General, i era impartida pel mateix Planellas. Finalment, el 1897 passà a dir-se de Zoologia, i Odón de Buen en va ser el catedràtic.

L'any 1900 hi hagué una reforma dels plans d'estudi, coneguda com a Reforma de García Alix, i la Facultat de Ciències es dividí en quatre seccions: Exactes, Físiques, Químiques i Naturals, que s'establiren en la nostra universitat per una Reial Ordre del 16 d'abril de 1910. La gestió duta a terme per Odón de Buen, zoòleg i oceanògraf de gran prestigi, va ser decisiva per aconseguir aquesta fita. Cal sub-

ratllar també la seva gran dedicació per canviar la dinàmica pedagògica. Així, per exemple, va introduir amb periodicitat les sortides per visitar centres de recerca oceanogràfica del sud d'Europa i va establir molt bones relacions amb el Laboratori Aragó de Banyuls de la Marenda, amb l'intercanvi d'estudiosos d'aquest centre de recerca a la nostra Universitat. Les idees evolucionistes que va adoptar Odón de Buen van ser molt mal vistes per la nostra comunitat universitària, fins al punt que es va veure obligat a marxar a Madrid.

Del claustre de professors d'aquella època destaquen, per la seva saviesa i rigor, a part de l'esmentat Odón de Buen, Francisco Pardillo, catedràtic de cristal·lografia; Arturo Caballero Segarés, de Botànica i Fisiologia Vegetal; San Miguel de la Cámara, de Geologia; Josep Fuset i Tubià, de Biologia i Zoologia; Telesforo de Aranzadi, catedràtic d'Antropologia, i Emilio Fernández Galiano, catedràtic d'Histologia.

Santiago Alcobé i Noguer
(Barcelona, 1903-1977)

Santiago Alcobé, antropòleg i llicenciat en Medicina per la Universitat de Barcelona, va assolir la càtedra d'Antropologia a la Universitat de Barcelona el 1941. Persona d'una àmplia cultura i plena d'inquietuds, es va envoltar d'estudiants brillants que seguiren les seves passes. Fou rector de la nostra Universitat des del 1963 fins al 1965, i director del Centre de Genètica Animal i Humana del Consell Superior d'Investigacions Científiques. Entre els seus treballs, cal esmentar els estudis bioantropològics de les poblacions aïllades de les valls pirinenques i de les del Sàhara Occidental i de la Guinea Equatorial. L'estudi estadístic i la interpretació raciològica eren la base de la seva recerca i dels estudis de la seva càtedra, que va passar a denominar-se d'Antropologia Física per diferenciar-la de la que anys més tard es creà a la Facultat de Geografia i Història.

Va tenir el mèrit d'introduir la Genètica i l'Estadística en els estudis d'Antropologia de la Facultat de Ciències de la Universitat de Barcelona (cap d'aquestes dues matèries s'impartia en la llicenciatura de Ciències Naturals en aquella època, el 1941). Això ho va fer dedicant, en el programa de l'assignatura d'Antropologia, una primera part a les classes de Genètica i Estadística, necessàries per seguir les lliçons següents de l'assignatura.

Alguns d'aquests catedràtics van introduir el terme *biologia* en algunes de les seves obres. Així, Fernández Galiano publicà *Lecturas biológicas* (1916), *Morfología y Biología de los Protozoos* (1921) i *Fundamentos de Biología* (1929). Fuset i Tubià publicà també *Manual de Prácticas de Biología* (1925) i el *Diccionario terminológico de Biología* (1931). Cal indicar que eren molt pocs els estudiants que escollien fer la llicenciatura de Ciències Naturals, i s'havien arribat a donar cursos únicament amb dos alumnes i fins i tot, en algunes disciplines, amb un sol estudiant.

L'ensenyament de la Botànica a Catalunya està molt ben documentat, ja que el 1981, essent rector de la nostra universitat Antoni Badia i Marga-

rit, es va publicar una obra intitolada *L'aportació de la Universitat Catalana a la ciència i a la cultura*, amb la col·laboració de diversos professors. En vull subratllar dos articles que són d'un gran interès per saber més dels inicis dels estudis de Biologia i de Geologia. Efectivament, Oriol de Bolòs, catedràtic de Botànica de la Facultat de Ciències primer i de la de Biologia després, ens parla de la Botànica a la Universitat, tot remuntant-se al segle XVII, en què aquesta disciplina l'estudiaven els apotecaris, i rememora la figura de la família Salvador. Ens recorda que la Junta de Comerç i el Real Colegio de Cirugía sostingueren càtedres de botànica i que en fundar-se la Real Academia de Ciencias y Artes de Barcelona (1776) s'hi reuniren, entre altres, alguns botànics, sense que se'n pugui destacar cap per la seva contribució en el camp de la Botànica.

El primer catedràtic que hi va haver a la Universitat restablerta fou Miguel Colmeiro, que s'hi va incorporar el 1846. Va ocupar la càtedra únicament durant un any, i va ser substituït per un valencià, Antoni Cebrià Costa i Cuixart,

Entre altres va dirigir les tesis doctorals d'Antoni Prevosti i Pelegrí i de Josep Pons. La de Prevosti (1948), intitolada *Estudio del crecimiento en escolares barceloneses*, va tenir molt d'impacte i el tema va ser anys després reprès en canviar substancialment les condicions sanitàries i alimentàries dels escolars. La de Pons s'intitulà *Restos humanos procedentes de las necrópolis de época romana de Tarragona y Ampurias (Gerona)*.

La influència de Santiago Alcobé va anar molt més enllà del seu departament i va ser decisiva per a la creació l'any 1967 d'una càtedra de Genètica. Efectivament, va encoratjar Antoni Prevosti a seguir com a línia de recerca la genètica de poblacions, i això va permetre demanar i dotar una càtedra de Genètica, la primera de l'Estat espanyol l'any 1967. Antoni Prevosti va crear un grup de treball potent i va permetre que es desenvolupessin altres línies d'investigació en el seu departament, un dels principals centres de recerca en genètica del desenvolupament i genètica molecular. Igualment, va mantenir ben vives les línies de la genètica de poblacions i la d'evolució. Al voltant d'aquestes línies de recerca han anat sorgint disciplines, unes d'obligatòries i altres d'optatives, de les tres especialitats de l'actual llicenciatura de Biologia.

que segons Bolòs és el creador de l'escola catalana moderna de Botànica. Costa és l'autor de la *Introducción a la Flora de Cataluña* (1869), en la qual cita 2.414 espècies de plantes superiors. També se li deu la creació d'un petit jardí botànic darrere de l'edifici d'Elies Rogent. Igualment, va ser el fundador i l'ànima de la Societat Botànica Barcinonensis, que va establir i mantenir relacions internacionals.

Dos deixebles de Costa van continuar la seva tasca a la Universitat, però sense gaire èxit. D'aquesta manera, va néixer un grup de botànics fora de l'àmbit de la Universitat al voltant de Joan Cadevall, professor de Física i de Matemàtiques a l'Escola Industrial de Terrassa. La seva obra magna cristal·litza en sis volums que van ser publicats entre el 1913 i el 1937 per l'Institut d'Estudis Catalans: *Flora de Catalunya*. L'antropòleg Telesforo de Aranzadi també impartí botànica i va ser l'iniciador dels estudis de Micologia a Catalunya.

Seguint l'article d'Oriol de Bolòs, cap al 1910 el farmacèutic i llicenciat en Química Pius Font i Quer dirigí amb autoritat el camp de la Botànica. El seu treball de recerca el féu principalment al Museu de Ciències Naturals de Barcelona, i a banda impartí classes a la Universitat. Font i Quer, en temps de la República, va aconseguir la divisió del Museu en tres grans seccions: el Museu de Zoologia, el Museu de Geologia i l'Institut Botànic.

El mateix any 1910, en crear-se la Secció de Ciències Naturals, es creà una càtedra de Botànica a Ciències, que fou ocupada per Arturo Caballero Segarés. En la de Farmàcia, Font i Quer fou nomenat professor agregat permanent.

La tasca de Pius Font i Quer va ser magnífica, sobretot pel que fa a la projecció internacional que va donar a l'Institut Botànic. La Universitat era el centre on s'impartia la docència, però la recerca i els herbaris tenien lloc a l'Institut Botànic. Aquesta situació continuà així essent catedràtic

Oriol de Bolòs, el qual, però, va formar professors que van donar entitat pròpia a la Botànica que es feia a la Universitat, tot i mantenir vincles molt forts amb l'Institut Botànic. Això va ser així a partir del moment en què es va poder disposar d'una Facultat de Biologia i d'una llicenciatura que va rebre aquesta denominació (1953).

Amb el desenvolupament dels coneixements de les branques de la Biologia i també de la Geologia, l'any 1953 va aparèixer un Reial Decret pel qual l'ensenyament de Ciències Naturals es desglossava en dues seccions: Biologia i Geologia.

Detalls de l'obra *Historia Botanica Practica seu Plantarum. Opus: Equitis Joannis Baptistae Morandi. Mediolani, 1744. Biblioteca de la Universitat de Barcelona.*

En la Secció de Biologia va sorgir una altra generació de professors, entre els quals cal destacar: Santiago Alcobé, catedràtic d'Antropologia; Francisco Garcia del Cid (metge i naturalista), que ocupà la càtedra de Zoologia; Bataller, de Paleontologia; Arturo Caballero López, de Fisiologia Vegetal; Lluís Vallmitjana, d'Histologia, i Fernández Riofrío i Prudenci Seró, de Botànica. A aquesta generació de professors cal sumar-hi: Oriol de Bolòs, catedràtic de Botànica; Ramon Margalef, d'Ecologia; Ramon Parès i Farràs, de Microbiologia; Antoni Prevosti i Pelegrí, de Genètica, i Josep Pons i Rosell, d'Antropologia. Les càtedres d'Ecologia (1967), Genètica (1963) i Microbiologia (1967) van ser les primeres que es van dotar a la Universitat espanyola.

En el Pla d'estudis vigent a la dècada del 1960 hi havia una matèria, la Fisiologia Animal, impartida per Francisco Ponz Piedrafita primer i per Josep Planas i Mestres després, que va permetre que es creés una càtedra amb la denominació de Fisiologia General. Ocupada per primera vegada per Emilio Herrera Castejón al començament del 1972, va ser l'embrió de la futura àrea de coneixement que la LOU va batejar amb la denominació de Bioquímica i Biologia Molecular (1986).

Els avenços metodològics en l'àmbit de la física (òptica i electrònica), així com la sofisticació de determinades tècniques de l'àmbit de la química, van donar una sèrie de possibilitats als estudis de pràcticament tots els camps de la biologia, però de manera molt particular a la biologia cel·lular, la bioquímica i la genètica.

Ramon Margalef i López
(Barcelona, 1919-2004)

Ramon Margalef féu els seus estudis d'una manera força atípica. Es llicencià en Ciències Naturals per la Universitat de Barcelona el 1949 i es doctorà l'any 1951. La seva activitat de recerca va centrar-se sempre en la vida a les aigües continentals i marines, des d'una visió totalment pluridisciplinària. La seva relació amb el catedràtic de Zoologia García del Cid, fundador de l'Institut d'Investigacions Pesqueres, va ser suficientment encoratjadora perquè es dediqués a l'Ecologia, i el 1967 es va convertir en el primer catedràtic d'aquesta disciplina.

Margalef, sens dubte un dels científics més importants que ha donat el nostre país, havia treballat a l'Institut de Biologia Aplicada (1946-1951) i a l'Institut d'Investigacions Pesqueres, el qual dirigí entre el 1966 i el 1967. Guanyà la càtedra d'Ecologia i creà el Departament d'Ecologia de la Universitat de Barcelona, des del qual formà un bon nombre d'ecòlegs, limnòlegs i oceanògrafs. El seu carisma va fer que al seu voltant s'aplegués sempre un estol de joves científics, als quals donava tota la llibertat per orientar els seus treballs i diversificar les temàtiques relacionades amb l'Ecologia.

Entre els seus treballs destaquen l'aplicació de la Teoria de la Informació als estudis ecològics i la creació de models matemàtics per a l'estudi de les poblacions. Entre la seva obra, molt prolífica, cal esmentar: *Comunitats Naturals* (1962), *Perspectives en teoria ecològica* (1968), *Ecologia* (1974), *La*

L'avenç en l'estudi de les cèl·lules i dels teixits gràcies primer a l'invent del microscopi electrònic (Knoll i Ruska, 1931-1935) i dels ultramicrotoms per obtenir talls ultrafins (1950), i a l'obtenció d'anticossos i les possibilitats de la microscòpia de llum ultraviolada, va permetre un coneixement totalment nou de la cèl·lula i l'apropament a la seva ultraestructura i al seu nivell molecular. El descobriment de l'ADN (Watson i Crick, 1953), l'electroforesi (a la dècada del 1960) i, més endavant, la transferència de proteïnes (*western blot*) o d'ADN (*northern blot*), així com tota la tecnologia de l'ADN recombinant i els nivells assolits per la informàtica, van obrir uns camps d'estudi impensables i, si bé algunes compartimentacions burocràtiques s'han mantingut sobre el paper, no és així quant al tipus de recerca que es fa actualment en molts departaments, ja que les metodologies

esmentades s'apliquen en molts dels camps de la biologia actual, fins i tot en els de caràcter més sistemàtic.

Finalment, l'any 1973 es crearen dues noves facultats, la de Biologia i la de Geologia, per una Ordre ministerial del 27 de desembre de 1973. La de Biologia va ser la primera d'Espanya, i el seu primer degà va ser Ramon Parès i Farràs.

Els actuals estudis de la llicenciatura de Biologia

Els diferents plans d'estudi són un reflex de cap a on han anat evolucionant els coneixements. Únicament cal llegir amb deteniment el llistat de matèries optatives que s'han

Biosfera (1980), *Limnologia* (1983), *Teoria dels sistemes ecològics* (1991), *Planeta azul*, *Planeta verde* (1992) i *Our Biosphere* (1977). Aquesta darrera obra es pot considerar el seu testament científic.

Va rebre diversos guardons, entre els quals cal destacar la Medalla Príncep Albert de l'Institut Oceanogràfic de París (1972), la primera edició del Premi Huntsman d'Oceanografia Biològica (1980), la Medalla Narcís Monturiol al Mèrit Científic (1982), el Premi Ramón y Cajal (1984), el Naumann-Thienemann de Limnologia (1989), el Premi Fundació Catalana per a la Recerca (1990), el Premi Italgas de Ciències Ambientals (Itàlia, 1990), el Premi Humboldt (Alemanya, 1990), la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya (1997), la Medalla d'Or del CSIC (2003) i la Medalla d'Or de la Generalitat de Catalunya (2003).

Va ser nomenat doctor honoris causa de diverses universitats, entre altres les d'Alacant, Aix-Marseille (França), Laval (Canadà) i Luján (Argentina). Va ser membre numerari de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona (1957), membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans (1978), i és un dels pocs científics espanyols que va formar part de l'Acadèmia Nacional de Ciències dels Estats Units.

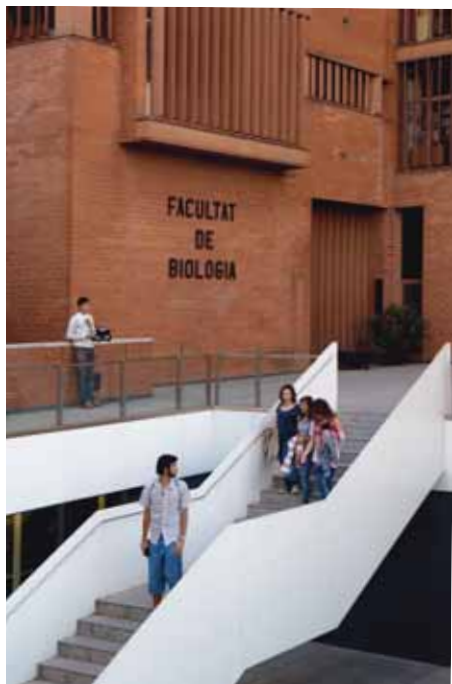
En jubilar-se (1986), com no podia ser d'una altra manera, va ser nomenat professor emèrit d'Ecologia i mantingué contacte amb la Facultat fins poc temps abans de la seva mort. Va deixar a la biblioteca de la Facultat una part del seu arxiu personal (llibres, separates i correspondència). La Facultat donà el nom de Ramon Margalef al seu edifici principal (2005). Morí a Barcelona el 23 de maig de 2004, i va deixar un llegat científic i humà inigualable, i alhora un bon nombre de científics formats amb ell i distribuïts per tot el món que sens dubte ens recordaran tot sovint el nom del gran naturalista que fou.

ofert a les diferents promocions des que existeix la llicenciatura de Biologia.

En els plans d'estudis del 1953, 1967 i 1973 hi havia tres branques d'especialització: Fonamental, Botànica i Zoologia. En el penúltim pla d'estudis, del 1993, també hi havia tres especialitzacions: la Biologia Sanitària (que equivaldria a la Fonamental del pla anterior), la Biologia d'Organismes i Sistemes (equivalent a la de Botànica i Zoologia del pla del 1973) i l'especialitat de Biologia agroalimentària i Biotecnologia. Les matèries troncales pràcticament eren les mateixes que ja hi havia en els plans d'estudi anteriors, per bé que s'hi incorporaren l'Estadística, la Informàtica, la Genètica Molecular i la Biologia Cel·lular (troncal d'universitat). Cal destacar, però, el gran ventall de matèries optatives que tenien cadascuna d'aquestes especialitats i que òbviament sorgiren de les tendències de cadascun dels

departaments de la nostra Facultat. S'hi ofereixen una quarantena d'assignatures optatives.

La reducció de la durada dels estudis de llicenciatura, de cinc a quatre cursos, no va ser tan positiva com alguns creien, i va caldre fer una bona esportada dels programes de cadascuna de les matèries per assolir els terminis previstos. D'altra banda, hi ha matèries que es van haver de compactar excessivament en tres mesos, cosa que ha dificultat que els estudiants poguessin fer sedimentar els coneixements impartits.

L'any 2000, la Facultat de Biologia va oferir una llicenciatura de segon cicle per a estudiants de Biologia, Química i Farmàcia, amb una sèrie de matèries pont, i l'any 2002 s'inicià una nova llicenciatura, la de Ciències Ambientals (primer i segon cicle).

La creació de tutories (1998-1999) va representar un cert avenç, per bé que la ràtio d'estudiants per professor és excessiva (33:1). Alhora, en molts casos, aquesta figura sembla infrautilitzada, possiblement per manca d'experiència dels estudiants, no pas d'informació, ja que en diverses ocasions s'hi fan actes explicatius sobre com aprofitar al màxim els recursos humans i materials de la Facultat.

És en el curs 2009-2010 que la Facultat de Biologia enfoca els seus ensenyaments adequant-se plenament a les directrius de Bolonya i s'engeguen cinc graus: Biologia, amb uns 400 estudiants; Bioquímica, amb uns 150; Biotecnologia, també amb uns 150 estudiants; Ciències Ambientals (ja existent), amb uns 200, i Ciències Biomèdiques, amb uns 300 estudiants. Podem constatar que cada una de les tres especialitats que hi havia en el pla d'estudis anterior ha generat un grau. La llicenciatura de Ciències Ambientals s'ha mantingut, amb la retallada de crèdits corresponent, i la gran novetat ha estat el grau de Ciències Biomèdiques.

Fins al curs 2010-2011 coexistiran els estudis de llicenciatura (tercer i quart curs) i alhora els cinc graus. A partir del curs 2011-2012 s'haurà extingit totalment el Pla d'estudis del 1993. Cal indicar que s'ha facilitat el pas dels estudiants de primer i segon curs de llicenciatura amb matèries pendents perquè es puguin incorporar al nou pla d'estudis.

Esperem, amb certa incertesa, els resultats que s'obtingran en aplicar el Pla de Bolonya amb les seves diverses estratègies, algunes de les quals, amb altres denominacions,

des de fa anys ja s'apliquen en diferents disciplines de la nostra llicenciatura.

L'escenari

Els estudis de Biologia a la Universitat han tingut dos escenaris. El primer, l'edifici d'Elies Rogent a la plaça de la Universitat, concretament en aules i dependències del pati de Ciències i posteriorment també al pati de Lletres. L'any 1982, però, després d'una gestació molt llarga, la Facultat es traslladà, en dues etapes, a la zona de les Corts, al denominat campus Diagonal Sud. Un magnífic edifici, obra dels arquitectes Cardenal, La Guardia i Ballesteros, acollí els membres de la Facultat de Biologia, que van trobar dependències idònies per a la recerca, així com laboratoris i aules en forma d'amfiteatre que ja d'entrada es van mostrar insuficients per acollir els nombrosos estudiants d'aquella època (uns 3.500). Per això, i en un temps record, es construí un edifici annex batejat ben aviat amb el nom d'Aulari, per bé que al soterrani també hi havia diversos laboratoris i, al pis superior, la biblioteca. Amb motiu del trasllat a la Diagonal i coincidint amb l'any del centenari de la mort de Darwin (19 d'abril de 1882), la Facultat convidà diversos experts en genètica i evolució que dictaren conferències a l'Aula Magna de la nova facultat, fet que es pot considerar la seva inauguració oficial. La coordinació i moderació de les conferències va anar a càrrec del professor Antoni Prevosti i Pelegrí, catedràtic de Genètica.

Dos anys més tard va sortir editat el text íntegre de les conferències, amb els parlaments de l'aleshores rector Antoni Maria Badia i Margarit, de Jacint Nadal Puigdefàbregas, catedràtic de Zoologia i degà en el moment del trasllat, i una breu introducció del degà en el moment d'aparèixer la publicació, Josep Planas Mestres. L'obra, titulada *Darwin a Barcelona*, va ser coordinada per Josep Sancho

Valls, secretari de la Facultat. En aquesta obra, a més dels textos de les conferències i els discursos, trobem una breu història dels estudis de Biologia.

En el decurs dels anys, les necessitats d'aules augmentaren pel fet que es van anar impartint noves matèries, i alhora s'incorporaren a la Facultat els ensenyaments de Bioquímica (segon cicle) i de Ciències Ambientals (primer i segon cicle) suara esmentats. El nombre de professors va augmentar, encara que no tant com hauríem volgut, i per tant calia fer una ampliació, que va ser llargament gestionada per diversos degans. Finalment, l'any 2004 van culminar les obres de l'edifici annex on es traslladaren quatre departaments. Això va deixar lliures uns espais en el primer edifici, batejat amb el nom d'edifici Margalef (2005), que s'han anat adequant i han estat ocupats per altres departaments. Amb la connexió entre l'edifici Margalef i la nova

biblioteca (2008) i la creació de noves aules en els espais que van deixar lliures la biblioteca i l'hemeroteca a l'edifici de l'aulari, podem dir que la facultat s'ha esponjat considerablement. A més, cal sumar-hi la ubicació del Departament d'Estadística i l'acabament d'unes obres d'ampliació d'alguns dels departaments de l'edifici Margalef, aturades per manca de pressupost. Les planificacions sempre s'han hagut de fer per qüestions pressupostàries a petits terminis (el sistema no deixa projectar els edificis amb una visió de futur), i això és nefast: consumeix energies dels càrrecs de gestió de les facultats, avorreix i és focus de discussió per part del professorat més mancat d'espai, i és una història feta a pedaç, com si es tractés d'un trencaclosques.

Estudis de matèries pròpies de Biologia, en els seus vessants més naturalístics o de laboratori, també s'han desenvolupat en altres institucions. Cal recordar el paper important que van tenir en el seu moment la Reial Acadèmia de Ciències Naturals i Arts de Barcelona, el Museu de Ciències Naturals, que posteriorment donaria lloc al Museu de Zoologia, l'Institut Botànic i el Museu de Geologia. Per a treballs més de bàsics, cal esmentar per exemple el Laboratori Biològic de l'Ebre. Fundat el 1910 pel pare Jaume Pujiula, l'any 1914 es va traslladar a Barcelona, al Col·legi de Sant Ignasi de Sarrià, i ben aviat va rebre el nom de Laboratori Biològic de Sarrià, on es van desenvolupar un bon nombre de tesis doctorals de l'àmbit de la histologia i de l'embriologia, tant de la Facultat de Medicina com de la de Ciències Naturals i posteriorment de la de Biologia. Pujiula va introduir també el terme *biologia* en alguna de les seves obres. En aquest recordatori d'institucions que van deixar els seus espais per desenvolupar activitats pròpies de la Facultat, cal recordar també l'Institut d'Investigacions Pesqueres, actualment Institut de Ciències del Mar, on el professor Ramon Margalef feia les classes i les pràctiques d'Ecologia abans que es dotés la càtedra d'Ecologia el 1967.

Dues societats filials de l'Institut d'Estudis Catalans, la Institució Catalana d'Història Natural (creada el 1899) i la Societat Catalana de Biologia (creada el 1912 amb el nom de Societat de Biologia de Barcelona), amb les seves reunions, seminaris, cicles de conferències, jornades i publicacions, han tingut un paper molt important en la formació de nombroses promocions d'estudiants de Biologia durant molts anys, sobretot en els anys en què les infraestructures de la Facultat eren molt pobres, començant per la manca d'aules. Les dues societats cobrien mancances de la mateixa Facultat, i les activitats eren conduïdes per professors universitaris. Les dues societats continuen treballant amb molt bon ritme i complementen, fins a cert punt, el que fem en la nostra Facultat.

Bibliografia

BARNOLA, J.M.; PÉREZ ARBELÁEZ, E.; AMOZURUTIA, J.: *Tratado Completo de Biología Moderna*. Tom I: *Biología general*. Barcelona: Frco. Isart. S. en C. Ed., 1925. Els toms II (1926), dedicat a l'Embriologia, III (1928), dedicat a la Botànica, i IV (1929), dedicat a la Zoologia, van incorporar Jaume Pujiula com a autor.

BOLÓS, O. de: "La Botànica a la Universitat", a BADIA I MARGARIT, A.: *L'aportació de la Universitat Catalana a la ciència i a la cultura*. Barcelona: Llibres L'Avenç, 1981, pàg. 79-90.

FERNÁNDEZ GALIANO, E.: *Lecturas biológicas*. Barcelona: J. Ruiz Romero, 1916.

FERNÁNDEZ GALIANO, E.: *Los fundamentos de la Biología*. Barcelona: Ed. Labor, 1929.

FUSET TUBIÀ, J.: *Manual de Prácticas de Biología*. Barcelona: Librería Castells, 1925.

FUSET TUBIÀ, J.: *Diccionario terminológico de biología*. Barcelona: Librería Castells, 1931.

HERNÁNDEZ, R.; CORRAL, L.; GARCÍA-PANTALEÓN, F.: *50 años de Biología en España*. Conferencia Espa-

ñola de Decanos de Biología. Còrdova: Obra Social y Cultural CajaSur, 2002.

PUJIULA, J.: *Apuntes de Biología*. Barcelona: Librería Tipografía Casals, 1928.

SANCHO, J.: *Darwin a Barcelona*. Publicacions de la Universitat de Barcelona. Barcelona, 1984. Es tracta del cicle de conferències inaugurals de l'edifici de la Facultat de Biologia en el centenari de la mort de Charles Darwin.